

www.wageningenmonumentaal.nl
 Secretariaat: tel. 0317426040
 E-mailadres: info@wageningenmonumentaal.nl
 Postadres: Wilhelminaweg 22, 6703 CD Wageningen

Bestuur:
 Bart van Aller
 Jan Krikke
 Han den Ouden (secretariaat en financiën)
 René Siemens (kandidaat bestuurslid)
 Laurens van der Zee



nieuwsbrief van Wageningen Monumentaal april 2014

Haagsteeg 4, locatie van onze jaarvergadering
 op 16 april 2014

Inhoudsopgave

Van het bestuur.....	1	Patrimonium.....	6
Jaarvergadering.....	2	Het Wagenings doopvont.....	6
Grebbedijk 6.....	2	De Barmhartige Samaritaan is niet meer hier.....	7
Ontwikkelingen Beuningstraat/Poststraat.....	3	Bijzondere banken.....	8
CHW en het beleidskader ruimtelijke ontwikkeling centrum.....	4	Stadhuis, Verbouw en nieuwbouw.....	9
Stationsstraat 81-85.....	4	Kasteelgracht en kasteeltoren.....	10
De stadsgracht.....	5	Muurreclame hoek Hoogstraat/Molenstraat.....	10
Wageningen let op u saeck of hoe een open stadsgracht open ogen vergt.....	5	Haarweg 12.....	11
		Stadswapens aan de Hoogstraat.....	11

Van het bestuur

Beste leden en sympathisanten van Wageningen Monumentaal,

Het is alweer een jaar geleden dat wij in een Duivendaal-monument (Duiendaal 7) onze vorige jaarvergadering hielden. Het was een goed bezochte en zeer gezellige bijeenkomst. Dat was niet in het minst te danken aan Luuk Keunen, die een zeer goede en rijk geïllustreerde lezing hield over de Cultuurhistorische Waardenkaart voor Wageningen. Luuk, werkzaam voor RAAP (een archeologisch adviesbureau), kan wel een autoriteit op dit gebied worden genoemd. Een pré bij dit project was dat Luuk veel kennis over Wageningen bezit. Hij maakte ook deel uit van de voormalige Monumentencommissie.

Het afgelopen jaar hebben wij ons bezig gehouden met een aantal zaken, waarover we in deze nieuwsbrief nader berichten. We hebben ze ook als speerpunten genoemd op onze website, die we vanwege de actualiteit

(met dank aan Laurens van der Zee, die alles up-to-date houdt) bij u warm aanbevelen.

Als bestuur hebben we in het afgelopen jaar te maken gehad met enige tegenslagen. Alle werkzaamheden bij Wageningen Monumentaal bestaan uit vrijwilligerswerk, en dat betekent dat we afhankelijk zijn van de inzet van bestuursleden.

Op 12 september 2013 is bestuurslid Andrés Wilcsinszky teruggetreden vanwege zijn vertrek uit Wageningen. In een geanimeerde bijeenkomst werd Andrés grote dank gezegd voor zijn lange staat van dienst in het bestuur, vrijwel vanaf de oprichting van Wageningen Monumentaal in 1997. Met zijn expertise als senior-consultant geo-informatie gaf hij waardevolle inschattingen van binnenkomende cijfers en kaarten met betrekking tot ontwikkelingsplannen in Wageningen en de gehele regio. Wegens zijn verhuizing, gewijzigde werkomstandigheden en een groter wordend gezin achtte Andrés het tijd worden om zich terug te trekken. Als dank voor zijn

werk ontving hij het boekwerk "Geschiedenis van Wageningen". Als adviseur – op – afstand blijft hij het bestuur bijstaan.

Daarnaast verblijft ons bestuurslid Bart van Aller tijdelijk op de Fiji-eilanden. Daar ondersteunt hij de plaatselijke regering als Built Heritage Advisor bij de National Trust of Fiji.

Gelukkig hebben we in de loop van 2013 René Siemens bereid gevonden toe te treden tot het bestuur. René woont al 40 jaar in Wageningen, werkt als zelfstandig landschapsarchitect, is bestuurslid van de Stichting Proeftuinen Groot Hinkeloord en is lid van de Klankbordgroep Belmonte Arboretum. René is sinds 2003 mede-eigenaar van het pand Haagsteeg 4, het voormalige Laboratorium voor Tuinbouwplantenteelt, in de jaren '20 van de vorige eeuw gebouwd in de Amsterdamse School-stijl.

Wij blijven uitzien naar een verdere versterking van het bestuur en denken daarbij aan personen (m/v) met een juridische en/of kunsthistorische achtergrond. U bent van harte welkom!

Jaarvergadering

Op 16 april vindt de ledenvergadering van Wageningen Monumentaal plaats in de oude collegezaal van het Laboratorium voor Tuinbouwplantenteelt. Het gebouw uit 1923 is ontworpen door J.C. Blaauw en is het derde Wageningse laboratorium in de stijl van de Amsterdamse School. Het gebouw is veel minder uitbundig dan het Schip (Plantenfysiologie) en Microbiologie. René Siemens, kandidaat-bestuurslid zal u graag de schoonheid van dit gebouw laten zien en vertellen over de bijzondere geschiedenis ervan.

In de presentatie zal René ingaan op de moeizame ontwerpgeschiedenis – het geld was op – en op de bijzondere stijlkenmerken van het uiteindelijk gerealiseerde ontwerp. Daarbij zal hij ook laten zien welke veranderingen het gebouw en de omgeving in de loop van de 20e eeuw hebben ondergaan en hoe de nieuwe eigenaren vanaf 2008 bezig zijn om het gebouw als exponent van de Amsterdamse School in ere te herstellen.

Daarnaast wordt aandacht besteed aan de toenmalige opdrachtgever professor Sprenger en de 40-jarige roemruchte geschiedenis van het tuinbouwonderwijs en -onderzoek op deze plek. Behalve het gebouw besloeg het 'koninkrijk' van Sprenger het gehele gebied dat nu de woonwijk De Boomgaarden is, inclusief twee fraaie bruggetjes, een boerderij

en twee tuinmanswoningen. Verder was er nog een grote boomgaard aan de Haarweg. Belangstellenden kunnen een deel van het gebouw bezichtigen.

Grebbedijk 6



Grebbedijk 6, maart 2014

Het lijkt een *never ending story*. Een rijksmonument aan de Grebbedijk, naast het Dijkstoelhuis, vlakbij de Havenafweg, kijkend over de Wageningse haven. In de jaren negentig van de vorige eeuw nog in gebruik als studentenhuis. Daarna werd het verkocht aan een particulier uit Beekbergen en blijft het leegstaan. De verloedering begint en al in 2002 (12 jaar geleden!) beginnen min of meer prominente Wageningers zich zorgen te maken over de staat van het pand.

Een brand verwoest een deel van het dak en de verloedering gaat in een hoger tempo door. Steeds meer mensen maken zich kwaad over het nalaten van enige maatregel om het pand te behoeden voor verder verval. Vanuit onze vereniging hebben wij -ook via contacten met verantwoordelijken- pogingen gedaan om de zaak los te trekken. Zonder succes.

De monumentenwet lijkt duidelijk. Wie een rijksmonument bewust aan zijn lot overlaat, pleegt een misdrijf, dat met een zware boete dan wel gevangenisstraf wordt bestraft. Dus toog een van onze bestuursleden naar het politiebureau en deed aangifte van een poging tot moord op een rijksmonument. Verbaasde en verwarde gezichten, daar op het toen nog aan het Rustenburg gevestigde politiebureau. Uiteindelijk werd de aangifte opgenomen, en begon het document een avontuurlijke reis langs allerlei instanties. Met als uiteindelijk resultaat dat een jurist van de Rijksdienst Monumentenzorg (thans Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed genoemd) bij de gemeente op de koffie kwam en uitlegde dat de gemeente de instantie is die op dient te treden. Maar de gemeente bleef aarzelen.

Daarom hebben wij tenslotte een handhavingverzoek ingediend. Dat werd in eerste instantie afgewezen.

Ons bezwaar bij de daarvoor verantwoordelijke (onafhankelijke) commissie had succes. Ons bezwaar werd gehonoreerd, en daarna nam de gemeente maatregelen jegens de eigenaresse. Aangezien zij niets deed om het pand daadwerkelijk te beschermen, legde de gemeente tenslotte eind vorig jaar een last onder dwangsom op (€100.000). De eigenaresse tekende bezwaar aan bij de rechtbank in Arnhem, maar de rechter wees het bezwaar af. Weliswaar was formeel het eigendom overgegaan naar de recent opgerichte "Stichting Wageningen Knapt Op", maar de rechter bleef de eigenaresse aansprakelijk stellen. Daarna volgde een beroep bij de Raad van State. Deze zaak dient op 15 mei aanstaande in Den Haag. Inmiddels is de gemeente ook een invorderingsprocedure voor die €100.000 gestart. Wij houden u via onze website op de hoogte van het verloop van de zaken. Waar het uiteindelijk om gaat is het behoud van het rijksmonument. We hopen dat daar nog een oplossing voor wordt gevonden....

Ontwikkelingen Beuningstraat/Poststraat



Hoek Beuningstraat, huidige situatie

Voor de hoek van de Beuningstraat en de Poststraat is een bouwplan goedgekeurd. De bestaande panden, vanaf het voormalige café het Poorthuis, worden gesloopt en er komen twee woningen voor in de plaats. Op zich is dat geen spectaculaire verandering. In de loop van de eeuwen wordt er voortdurend gebouwd en gesloopt. Maar aan deze ontwikkeling zit wel een ander aspect.

De geplande woningen zijn georiënteerd op de Poststraat. Dat is historisch gezien een heel recent straatje, aangelegd nadat het Plantsoen zich als weg had ontwikkeld.

Oorspronkelijk was het Plantsoen de groene achterkant van de percelen langs de Hoogstraat. De Poststraat bestaat voornamelijk uit achterkanten van Hoogstraatpercelen. Hier worden onder meer winkels van de Hoogstraat bevoorrad. En nu komen er dus woningen aan te staan. Men sloopt panden, die georiënteerd zijn op de Beuningstraat, en bouwt panden er voor in de plaats, die op de Poststraat zijn georiënteerd. De Beuningstraat is een van oorsprong middeleeuwse straat.



Hoek Beuningstraat zoals gepland, woningen nu georiënteerd op de Poststraat

Van 1999 tot en met 2009 heeft het programma Belvédère de inzet van cultuurhistorie bij ruimtelijke transformaties gestimuleerd.

De cultuurhistorie in de leefomgeving - van een gebouw, een structuur of een gebied - kan immers vaak kwaliteit en betekenis toevoegen aan ruimtelijke ontwikkelingen. We zijn dus nu 5 jaar na het volwassen worden van Belvédère, en hier, op de hoek van de Poststraat en de Beuningstraat heeft men Belvédère over het hoofd gezien. Want de nieuwe panden hadden natuurlijk georiënteerd moeten zijn op die stokoude Beuningstraat en niet op dat achterkantenstraatje.

Onze inschatting is, dat de gemeente heeft verzuimd het Belvédèreconcept in het ruimtelijk beleid onder te brengen. Welk beleid speelt hier een rol? Dat is onder andere het welstandsbeleid. Elk bouwplan wordt beoordeeld door de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit (CRK). Dat is een samenvoeging van de vroegere Welstandscommissie en de

Monumentencommissie. Het beleid is vastgelegd in de Welstandsnota. Die nota is in 2010 opnieuw vastgesteld, als vervanger van de nota van 2004. Deze laatste bestond uit ruim 200 pagina's, compleet met omschrijvingen van wijken en straten, met historische gegevens, beleid en waardering. Het is onduidelijk of die informatie nog deel uit maakt van de nota. We zijn er naar op zoek. Juist die informatie vormt de basis voor het werk van de CRK. Die commissie bestaat uit mensen die niet in Wageningen wonen. Zo kan het dus fout gaan. De Beuningstraat wordt een onherkenbaar allegaartje. Alleen het gemeentelijk monument café het Poorthuis (inmiddels voormalige café) ligt nog aan de Beuningstraat.

CHW en het beleidskader ruimtelijke ontwikkeling centrum

WM vindt dat voor het centrum, de oude vesting, een visie noodzakelijk is. Een visie die beschrijft hoe je ruimtelijke ontwikkelingen zodanig vorm geeft dat die bijdragen aan behoud en ontwikkeling van cultuurhistorische waarden. Of: hoe neem je bestaande cultuurhistorische waarden mee in ruimtelijke ontwikkelingen. Dan moet je weten, wat die cultuurhistorische waarden zijn. Daar draagt de opstelling van de Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW) Wageningen aan bij. De gemeente laat deze nu opstellen. Deel 1 voor het buitengebied is in concept gereed. Deel 2 voor de bebouwde kom gaat nu van start. Wageningen Monumentaal neemt deel in de klankbordgroep, samen met een aantal andere organisaties. Maar het is laat, want krachtens het Besluit Ruimtelijke Ordening geldt al sinds 1 januari 2012 de verplichting om cultuurhistorische waarden mee te laten wegen bij het opstellen en actualiseren van alle bestemmingsplannen.

Op het moment dat de Cultuurhistorische Waardenkaart gereed is, heb je in feite alleen nog maar de informatie. Daar moet iets mee gebeuren. Ambtenaren, beleidsmakers en het publiek moeten ermee aan de slag. We zoeken dus een vorm waarmee dat bereikt kan worden. Dat kan met een Nota Ruimtelijke kwaliteit. Dankzij het internet kom je snel op voorbeelden. Doesburg, óók een historische vestingstad, heeft zo'n nota. In deze nota is sprake is van een aantal elementen:

- integratie van ruimtelijke kwaliteit en cultuurhistorie;
- digitalisering waardoor de nota (online) toegankelijkheid wordt;

- (waar mogelijk) een uitsplitsing naar bv landschap, stedenbouw en duurzaamheid.

In zo'n nota kan een visie op het versterken van de vestingstad worden omgezet in concrete voorlichting, stimulansen en begeleiding, gedetailleerd naar omgeving en object. Wageningen Monumentaal vindt dat een dergelijk geïntegreerd beleid er voor onze stad moet komen. We zullen de gemeente dan ook ons idee voorleggen.

Stationsstraat 81-85



De drie huisjes, links van de Gerdesstraat

We hebben het er al vaker over gehad, de drie huisjes aan de Stationsstraat, op de hoek van de Gerdesstraat. Ze staan er wat scheef bij, en dat komt omdat ze aan de oorspronkelijke rooilijn van de Stationsstraat staan. Die rooilijn is later veranderd, omdat men in de 70er jaren nog dacht een snelweg naar de uiterwaarden (met het toen voorziene "uiterwaardenplan", veel woningbouw waar nu nog steeds natuur is) aan te moeten leggen. Die huisjes zijn een herinnering aan vroeger, en een opmaat voor als je onderweg bent naar het oude centrum. Het hoekhuis is ook een gespiegeld exemplaar van het pand op de andere hoek (de bloemist). We pleiten al jaren voor behoud van die huisjes. Ze zijn geen monument, en voor je het weet zijn ze weg. Er bestonden al plannen voor grootschalige vernieuwing van het gebied Plantsoen en Gerdesstraat. Daarin waren de huisjes "wegbestemd". Maar die plannen zijn van de baan. Toch ziet het gebruik van die huisjes nog steeds er een beetje "tijdelijk" uit. We hebben daarover nog een gesprek gehad met de verantwoordelijke wethouder, en ook die gaf aan de waarde van de pandjes in te zien, en dus niet uit te zijn op sloop. Maar toch, eigendom van de gemeente, die zichzelf niet als onroerend goed exploitant ziet... We hebben De Woningstichting (wél onroerend

goed exploitant) benaderd met de vraag: wat kun je doen om het voortbestaan te verzekeren? Wij zijn met onze vereniging nadrukkelijk geen "stichting stadsherstel". Zulke organisaties kunnen zoiets aanpakken met als doel een goede herbestemming. We hebben nog geen antwoord.

Maar behoud en herstel van deze panden zijn maar onze mening belangrijk voor de stad, zeker nu met het herstel van garage Van der Kolk een begin is gemaakt met een mooie, laagdrempelige entree van de binnenstad, met een eigen identiteit en historie.

De stadsgracht

Dat Wageningen een oude Gelderse vestingstad is, is eigenlijk alleen nog beleefbaar door de aanwezigheid van de stadsgracht. De twee stadspoorten zijn verdwenen en alleen aan de zuidoostzijde van de stad zijn nog restanten van stadsmuren te zien. Misschien is het wel zo dat de gracht – met de afwezigheid van historische bebouwing – de allerbelangrijkste bijdrage levert aan het Wageningse stadsgevoel. Dit geldt zeker als je Wageningen vergelijkt met de andere kernen in de regio.

Het is erg jammer dat de continuïteit van de stadgracht door allerlei ingrepen is aangetast. We hebben te maken met een min of meer landschappelijke inrichting bij het Plantsoen, de Walstraat en het Emmapark, die voortvloeit uit 19e-eeuwse plannen van landschapsarchitect Zocher. In de zestigerjaren van de 20e eeuw zorgde stedenbouwkundige Van Embden voor een uitbouw van de bastions aan de noord- en westzijde van de stad. Deze stenige invulling ging ten koste van het groene karakter en de maatvoering van de gracht. Daarna was er in 1967 de demping van de gracht bij de voormalige Bergpoort. Hierdoor is uitgerekend daar waar de oude en nieuwe stad op elkaar aansluiten van dit karakteristieke historische element niets meer te beleven. Tenslotte heeft de doortrekking van de Heerenstraat – op een dam dwars door de gracht – het restant van de oostelijke gracht geamputeerd.

Het project tot herstel van de brug bij de Bergpoort en het doortrekken van de stadsgracht is in handen van het Platform Stadsgracht Wageningen. Nog onlangs heeft de Firma Roseboom een proefopgraving uitgevoerd om te zien of de brug nog enigermate aanwezig is. Dat blijkt het geval, maar de trap vanaf de brug naar het water is er niet meer. Overigens is Roseboom hetzelfde bedrijf dat destijds de gracht heeft gedempt. WM volgt kritisch de initiatieven om de gracht

bij de voormalige Bergpoort te herstellen. Jammer is dat door gebrek aan middelen voorlopig alleen een cosmetisch herstel - of nog minder - in het verschiet ligt. Over de tot nu gepresenteerde grootschalige plannen voor het herstel van de gracht – als onderdeel van 'projectontwikkeling SNS-gebouw' – zijn we bepaald niet enthousiast. Door de hoeveelheid geplande nieuwbouw dreigt hier een extra verstening, waarbij het onderscheid tussen binnenzijde en buitenzijde van de gracht zal verdwijnen.

Wageningen let op u saeck of hoe een open stadsgracht open ogen vergt

Een projectontwikkelaar heeft plannen voor nieuwbouw en het herstel van de stadsgracht gepresenteerd. Die hebben bij veel mensen - vanwege het forse bouwvolume - de wenkbrauwen doen fronsen. Uiteraard hebben velen (waaronder ook wij) een herstel van brug en omgeving voor ogen, op een wijze die qua schaal overeenkomt met de oude stad. Daarom heeft ons medebestuurslid én stadsdichter Laurens van der Zee onlangs zijn hart gelucht in een gedicht:

*Er liggen bunkers voor de binnenstad getekend
hoger dan de Hoogstraat, berger dan de
Bergstraat,
zwaarder dan het zwaarste water
van die op te graven gracht
waar iedereen brood in ziet
maar niemand geld in wil steken.*

*Krijgt de ontwikkelaar echt zijn zin,
zijn volk en raad zo mak als het schijnt?
De laagste drempel voor het hart,
entree naar gracht en Markt,
Bergstraat, bieb en Hoogstraat,
verkwanseld voor wat water?*

*Bovenin komen aardige mensen,
je gunt ze hun auto in de bunker vlakbij.
Op de tekening brengt een serveerster blij
bestellingen naar het terrasje
aan het grachtje. Tja, we hadden alles
toch wat stadser gedacht.*

*Een ondernemer heeft Van der Kolk bewaard,
een stijlvol echt Wagenings welkom.
Wie redt de Stationsstraat? Zoveel gebeurd,
nu treurend, wachtend, afgeleefd.
Met durf word jij een klassiek vervolg.
Of zijn je dagen geteld?*

*Onze naam is groot maar onze daden benne klein,
't stagneert op braakland Kirpestein
aan de drukste weg door een zwijgende stad,
die zijn gracht voor de passanten,
even zoveel klanten, verbergt
achter Parkeren en een heg.*

Je kan nóg zo mooie folders maken,

bezwerend 'bruisend' roepen,
'Proef Ons', 'samen' en 'Task Force' -
met een hand die neemt wat de andere geeft
is het dweilen met de kraan open.
Dus Wageningen, let op u saeck!

Aldus Laurens van der Zee, stadsdichter van Wageningen, maart 2014, naar aanleiding van de discussie over het heropenen van de stadsgracht, waarin vraagtekens bij de door de ontwikkelaars getekende massale nieuwbouw al jaren taboe zijn. Let wel, ook de dichter is voor open, maar dan echt, en totaal!

Patrimonium



Patrimonium is de buurt in het gebied tussen Lindenlaan, Postjesweg, Geertjesweg en het terrein van de Aldi. De tussenliggende straten zijn de Willem Hovvstraat, Witmondplein, Klaas Katerstraat en Talmastraat. Samen vormt dit de buurt Patrimonium in Wageningen. De Woningstichting is verhuurder van alle woningen daar. Zij stelt dat verbetering van de Wageningse wijk Patrimonium (158 woningen) alleen kan worden gerealiseerd door volledige nieuwbouw. Renovatie vindt men niet haalbaar, in tegenstelling tot wat eerder werd gedacht. Nieuwbouw is voor de Woningstichting noodzakelijk om verantwoord te kunnen investeren, namelijk in sociale huurwoningen die voldoen aan de eisen van deze tijd en de wensen van toekomstige huurders: ruim genoeg voor gezinnen, aanpasbaar voor mensen die slecht ter been zijn, energiezuinig en duurzaam.

Wageningen Monumentaal pleit ervoor, zowel bij renovatie als bij volledige nieuwbouw de identiteit en karakteristieken van deze wijk te respecteren. Het verbaast ons dat de sociaal-historische en emotionele aspecten van volledige sloop, zoals het verlies aan herinneringen en roots, niet in de media aan de orde komen. Gebouwd in de jaren '20 van de vorige eeuw, is Patrimonium de woonplaats en in veel gevallen de geboorteplaats van drie generaties Wageningers, over een periode van bijna een eeuw. Als ensemble is Patrimonium

een belangrijk onderdeel van de sociale geschiedenis en de bouwgeschiedenis van onze stad. Inwisselbare woningen en nieuwbouwbuurtten zijn er al genoeg.

We hebben onze zorgen over het bovenstaande aan De Woningstichting laten weten. Als gevolg daarvan hebben we op 14 mei a.s. een gesprek met de projectleider.

Het Wageningse doopvont

E. Op den 17 April van het jaar 1852, werd ten huize van den postdirecteur E. J. Haspels, bij gelegenheid van eene gedeeltelijke herbouwing zijner woning op eene binnenplaats, ter diepte van ruim een Ned. el, gevonden een uitgehouwen hardsteen. Bij het wegruimen van een' ouden muur en het verder ontblooten van den bewusten steen, bleek het eene steenen kom te zijn. Boven en rondom was zij bedekt met gewoon bergzand, terwijl zij met haar benedenste deel rustte op eene bedding van leem, waarin haar vorm juist was afgedrukt. Uit den grond opgeheven zijnde, bleek zij eene aanzienlijke zwaarte te hebben en vertoonde zich nu als eene achtkantige steenen kom, hebbende op drie kanten een' vooruitspringenden steenen kop, waarvan de middelste een manshoofd en de beide andere vrouwenhoofden voorstellen. Tegenover den middelsten kop of het manshoofd, moet nog een vierde aanwezig zijn geweest, maar dat afgehouwen schijnt te zijn, om het voorwerp tegen eenen muur te plaatsen. Op de bovenvlakte van den rand waren bij het uitgraven nog duidelijke sporen zichtbaar, dat er een vierkant opgemetseld was geweest, terwijl nog op eene zijde enkele groote gebakke steenen met metselkalk bevestigd waren. De buitenzijde of het onderste gedeelte is uitgehouwen tot op de helft der hoogte met een' eenvoudigen slangvormigen rand. Volgens het gevoelen van deskundigen, die het stuk in oogenschouw hebben genomen, zou deze steen niets anders zijn dan eene Doopvont; haar overeenkomst met andere voorwerpen van dien aard, pleit ook voor dit gevoelen, terwijl men op denzelfden grond vooronderstellen mag, dat dit stuk tot het laatst der twaalfde of begin der dertiende eeuw behoort. Dat het eene Doopvont geweest is, zou ook nog kunnen blijken uit den bovensten rand der kom, waarin eene plint is uitgehakt voor een deksel, terwijl in de vlakte boven het manshoofd een vierkant gat is gemaakt, om scharnier of iets dergelijks in te bevestigen. De afmetingen van dezen steen zijn de navolgende: hoogte 0,47 Ned. el, middellijn, gemeten over de uitstekende vrouwenhoofden 1,21 Ned. el, middellijn van de kom 0,81 Ned. el en diepte van de kom 0,36 Ned. el.

Als historische bijzonderheid, dient ook nog te worden vermeld, dat de grond, waarop deze Doopvont is gevonden, volgens den ouden platten grond van Wageningen, voorkomende in de Geldersche historie van Slichtenhorst, geheel of gedeeltelijk moet hebben behoord tot het oude Wageningse Klooster.

Zie hier het verhaal van G. Goossen, 19e eeuwse chroniqueur van Wageningen. Waar gaat het hier over? Wel, de vondst betreft een Romaans doopvont, daterend uit de periode ruwweg tussen het jaar 1000 en het jaar 1200. Hoe komt dat daar in de grond van de Kloosterstegen terecht?

Een plausibele verklaring is de volgende: In 1566 vond in de Nederlanden de zgn. beeldenstorm plaats. Dat was een grootschalige en georganiseerde vernieling van katholiek erfgoed door protestanten. Het gebeurde vaak dat de katholieke kerkbesturen op voorhand reeds waardevolle objecten voor vernieling probeerden te behoeden door ze uit de kerken weg te halen en ergens op te slaan. Het vermoeden is dus dat het doopvont om dezelfde reden uit de Grote of Johannes de

Doperkerk op de Markt is verwijderd, en op terrein van het klooster is begraven.

Uiteindelijk is het doopvont in 1903 in het bezit van het Rijksmuseum gekomen. In 1948 was de Stevenskerk in Nijmegen bezig met herstel van zware oorlogsschade. Een doopvont had men niet meer, en het in Wageningen gevonden doopvont werd in bruikleen van het Rijksmuseum verkregen. Inmiddels hebben de ontwikkelingen in de religieuze wereld niet stilgestaan. Op dit moment wordt de Stevenskerk (een prachtige kerk, bezoek ten zeerste aan te raden!) multifunctioneel beheerd. Dat betekent onder andere dat men graag een licht en daarmee verplaatsbaar doopvont zou willen hebben. Het huidige Romaanse doopvont weegt meer dan 1000 kg..... De Stevenskerk vindt het dus geen probleem als het waardevolle doopvont een nieuwe bestemming zou krijgen.



Het doopvont op zijn huidige plek in de Nijmeegse Stevenskerk

Die wens was al een paar jaar bekend, en er ontstonden contacten tussen Nijmeegse en Wageningse kerkbesturen, en het monumentenbureau van de gemeente Wageningen. Maar het bleef lang stil, en wij begonnen ons zorgen te maken. Want het is een prachtige gedachte dat zo'n stuk bijzonder erfgoed terug zou kunnen keren naar haar oorspronkelijke plek. Stel dat Nijmegen zich bedenkt....., stel..... We besloten te proberen als katalysator van het proces te fungeren. En dat is gelukt! We hebben contacten gelegd met het Nijmeegse kerkbestuur. Aangezien het Rijksmuseum toestemming moet geven voor een verandering van de bruikleen en voor een zorgvuldig transport, heeft Nijmegen mevrouw Isabelle Garachon, hoofd restauratie

steen, keramiek en glas van het Rijksmuseum, uitgenodigd voor een bezoek. En zo waren we op 20 januari van dit jaar bij elkaar, directie en beheer van de Stevenskerk, Wageningse kerkbestuurders, mw. Garachon en Han den Ouden namens Wageningen Monumentaal. Mw. Garachon heeft aan de hand van haar bevindingen ter plaatse een conditierapport opgesteld. Dat was al kort na het bezoek ter beschikking, en bracht goed nieuws: het doopvont kan naar Wageningen! Daarmee kan het Wageningse kerkbestuur aan de slag om plannen te maken.

De plaatsing van het oude doopvont maakt deel uit van een pakket restauratiewerkzaamheden, en het is nu wachten op de voltooiing daarvan. Overigens, de gemeente zal zorg dragen voor het financieren van het transport. Dat is geen kleinigheid. Het kostbare doopvont moet zorgvuldig worden verpakt en vervoerd, en dat is specialistenwerk. Er zijn bedrijven, die gespecialiseerd zijn in het vervoer van dit soort objecten.

De Barmhartige Samaritaan is niet meer hier...



Het kunstwerk, reeds zorgvuldig gedemonteerd

Wageningen is rijk aan kunst, zodanig zelfs dat er in 2013 een kunstroute kwam, neergelegd in de serie Proef Wageningen, de folder "Kunst en Cultuur". De folders zijn te downloaden van www.proefwageningen.nl. Na slechts één jaar is die folder helaas al minder actueel. Het betreft het kunstwerk van de Limburgse kunstenaar Charles Eyck dat in de wandeling De Barmhartige Samaritaan wordt genoemd. Het is vervaardigd in 1958 en het omschrijft het wezen van een ziekenhuis in drie scènes. Het hing aan de zuidwestgevel van het voormalige ziekenhuis de Hucht, aan de Generaal Foulkesweg. Dat is inmiddels gesloopt. Het kunstwerk is wel gered, maar gaat naar alle waarschijnlijkheid naar Ede,

naar het ziekenhuis Gelderse Vallei. En het heeft nog moeite gekost om het te redden en er een andere bestemming voor te vinden. Monumentenambtenaar Maarten van den Wijngaart is daar mee bezig geweest. Het was natuurlijk mooier geweest als het werk binnen Wageningen was gebleven. Dan rijst de vraag: is een kunstwerk in Wageningen vogelvrij? Het antwoord: ja! Dan weer een vraag: kan het anders? Het antwoord: ja! Je kunt kunstwerken namelijk ook een beschermd status geven, namelijk die van gemeentelijk monument. Dan is voor elke verandering een vergunning noodzakelijk en kun je voorkomen dat het kunstwerk de stad verlaat. De monumentenverordening in Wageningen is geschikt voor het aanwijzen van objecten als monument, het wordt alleen niet gedaan. Tijd voor verandering dus, en wij zullen daar met onze vereniging aan gaan werken.

Bijzondere banken

In het stadsbeeld van Wageningen zijn er twee zitbanken die de speciale aandacht van WM hebben. Ze bieden al aan generaties Wageningers een rustplek en verzamelplaats. Ook "hangjongeren" weten deze banken te vinden. Zonder deze jongeren hun favoriete samenkomstplekken te misgunnen, is wel te stellen dat vervuiling en wellicht ook wat beschadiging van deze soort bezoekers afkomstig is. De banken zijn onderdeel van de geschiedenis en identiteit van onze stad en verdienen naar onze mening aandacht, restauratie en bescherming. De bedoelde banken zijn de Vreedebank of wel de aan Dirk Vreede gewijde bank achter de Junushoff, en de bakstenen bank die op de Grebbedijk staat, ter hoogte van de Dijkstraat.



Het bestuur van WM, nog in oude bezetting op de Vreedebank

De Vreedebank

Achter schouwburg Junushoff, Plantsoen 3, staat de zogenaamde Vreedebank uit 1887, ontworpen door J. Goossen. Dirk Vreede verdiende zijn geld in de suiker op Java. Hij was later wethouder in Wageningen en liet in Wageningen het huis Ngladjoe (nu Groot-Hinkeloord genoemd) bouwen. Dit staat aan de Generaal Foulkesweg en huisvest nu een

deel van beeldengalerij Het Depot. De bank stond vroeger op het Noorderplantsoen. Dit plantsoen, een ontwerp van tuinarchitect K.D. Zocher uit 1855, moest in de jaren zestig plaatsmaken voor een brede weg, het "Plantsoen". De Vreedebank verdween toen waarbij de hardstenen penanten bewaard bleven. In 1980 en na lang aandringen werd de bank opnieuw opgemetseld, nu achter Junushoff. De tekst aan de voorzijde links luidt, in kapitalen: "Hulde aan / 1819", op de rechterzijde "D. Vreede / 1886".

Oorspronkelijk had de bank een hardstenen zitting. Deze is deels verdwenen, zodat bij de reconstructie in 1978-'79 gekozen is voor een houten zitgedeelte.

De bank is halfrond, een minder voorkomend type in Nederland, maar in Roozendaal (Geërfdenbank) en in Velp (Wilhelminabank) staan ook dergelijke banken. De bank is verwaarloosd en is duidelijk een hangplek. De Werkgroep Stenen Banken Nederland noemt het een typisch Nederlands verschijnsel tijdens de eerste helft van de 20e eeuw om eerbiedwaardige personen of groepen met een bank te eren.

WM is van mening dat deze bank gerestaureerd moet worden. Daarnaast vragen wij ons af, of terugplaatsing naar (ongeveer) de oude positie misschien beter is. Door de bank in het glooiende gazon langs de stadsgracht aan de andere kant van Junushoff te zetten is de sociale controle groter en daarmee een stukje bescherming gewonnen.

De zitbank op de Grebbedijk, de Witte Sluis

De bakstenen bank op de dijk is een welkom rustpunt op wandelingen, fietstochten en tochtjes op rollerskates en andere sportieve middelen. Dat de bank "eigenlijk" een sluis is, is maar aan weinigen bekend. Toch is achter de rugleuning het stalen hek met daarbinnen de regelmechanieken voor de waterstand van de stadsgracht duidelijk zichtbaar. Wie verder kijkt, ziet in de uiterwaarden vrijwel aan de oppervlakte sporen van de waterloop die naar het gemaal verderop voert. Net als de Vreedebank, is deze bank in slechte staat, met afgebrokkelde bakstenen en beschadigde houten zitplanken. WM is van mening dat dit object gerestaureerd en beschermd moet worden, zodat hij ook nog lang in de toekomst een welkome zit- of hangplek kan zijn, met een riant uitzicht op onze mooie uiterwaarden.



De bank op de Witte Sluis

Stadhuis, Verbouw en nieuwbouw

November 2011 heeft de gemeenteraad besloten de huisvesting van de gemeentelijke organisatie te concentreren in het stadhuis, met uitzondering van de locaties Brandweer en Stadsverf. Verbouw en nieuwbouw worden noodzakelijk geacht om 'het Nieuwe Werken' te faciliteren. Voor de uitbreiding van het raadhuis is een ontwerp gemaakt. Organisaties als de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed en de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit, die in de voorontwerpfase bij de planontwikkeling betrokken zijn geweest, hebben positief op het ontwerp gereageerd. In het ontwerp wordt slechts een klein gedeelte van het historisch stadhuis gesloopt, het postkantoor blijft geheel behouden en de nieuwbouw wordt ingezet om het historisch profiel van de Niemeijerstraat te herstellen. Omdat het ontwerp niet past binnen de vigerende bestemming, is een herziening van het bestemmingsplan nodig.

Zienswijze Wageningen Monumentaal

Wageningen Monumentaal heeft in het kader van de bestemmingsplanprocedure een zienswijze ingediend. Wij hebben met tevredenheid geconstateerd, dat in het ontwerp wordt ingezet op het behoud van het historisch uiterlijk van postkantoor en stadhuis, alsmede op het herstel van het historisch profiel van de Niemeijerstraat. Naar de mening van het bestuur wordt uit het bouwplan niet duidelijk, welke randvoorwaarden aan de uitbreiding zijn gesteld, in het bijzonder wat betreft de aansluiting op de historische gebouwen.

Ook heeft het bestuur ervoor gepleit het 'inwendige' van de historische gebouwen te bewaren, met name het niveauverschil tussen de vloeren van stadhuis en postkantoor. Door het ontbreken van definitieve bouwtekeningen is het ons niet duidelijk of dit ook gerealiseerd

kan worden. Over het materiaalgebruik van de gevelwanden wordt niets vermeld. Wij pleiten voor het gebruik van baksteen, gelet op de historische omgeving.

Als bij de aansluiting van de nieuwbouw in de historisch gevels moet worden gebroken, dient dit naar onze mening zodanig te gebeuren, dat de oorspronkelijke situatie eenvoudig kan worden hersteld.

In het profiel van de Niemeijerstraat bevond zich oorspronkelijk een poortje tussen het gebouw van 'de Gelderse Credietvereniging' en het postkantoor. Dit poortje is in het plan niet terug te vinden. Wij hebben voorgesteld het poortje wel op te nemen.

Antwoord gemeente

Het gemeentebestuur is van mening dat in het bouwplan rekening is gehouden met de monumentale status van het stadhuis en het voormalig postkantoor. Het bestemmingsplan geeft het toegestane gebruik van de gronden aan, bevat bepalingen omtrent de toegelaten bebouwing en bevat regelingen betreffende het gebruik van de aanwezige en/of op te richten bouwwerken. De door Wageningen Monumentaal ingediende zienswijze richt zich met name op de instandhouding van de monumentale onderdelen en heeft derhalve meer betrekking op de omgevingsvergunningprocedure.



Het poortje tussen de Geldersche Credietvereniging en het nog bestaande vm. postkantoor

Het voorstel om het poortje tussen het lang geleden gesloopte pand van 'de Geldersche Credietvereniging' en het postkantoor in het plan op te nemen, wordt niet overgenomen. Reconstructie van het poortje zou aan de orde kunnen zijn, als gekozen zou zijn voor het herstel van 'de Gelderse Credietvereniging' (of een nieuwbouwvariant op exact dezelfde plaats). Het gemeentebestuur kiest voor een eigentijdse toevoeging aan het historisch gegroeide stadhuiscomplex.

Conclusie

Onze zienswijze is geen aanleiding het bestemmingsplan te wijzigen en daardoor ongegrond verklaard.

Vervolg

Het bestuur van Wageningen Monumentaal is tegen de ongegrondverklaring niet in beroep gegaan bij de Raad van State. Wij denken dat het geen kans van slagen heeft, omdat de Raad vooral kijkt naar de zorgvuldigheid van de procedure.

Wij zullen in het kader van de omgevingsvergunningprocedure (sloop- en bouwaanvraag) opnieuw kijken of bij de aansluiting van de nieuwbouw wezenlijke monumentale elementen worden gehandhaafd.

Kasteelgracht en kasteeltoren

WM is van mening dat de ligging van het 16e-eeuwse kasteel binnen de vesting aan Wageningen een uniek karakter geeft. De voormalige kasteelgracht is in de huidige situatie onvoldoende beleefbaar. Door een herinrichting van de ruimte voor en achter De Casteelse Poort zou de geleiding tussen de stad en het voormalige kasteelterrein – nu Bowlespark – veel beter in beeld gebracht kunnen worden. WM heeft bij de opstelling van de Cultuur Historische Waardenkaart Wageningen aandacht gevraagd voor de juiste duiding en waardering van het tracé van de voormalige kasteelgracht.

WM maakt zich zorgen over de voortdurende beschadiging van de fundamenteën van de kasteeltorens achter museum De Casteelse Poort. Ze verkeren in een deplorabele staat. Dit komt doordat de torens gemakkelijk toegankelijk zijn. Het is een hangplek geworden waar zelfs vuurtjes worden gestookt. Bovendien is er overlast door jongeren die via de muur naar de tuinen van omwonenden klimmen. De conditie van de torens gaat snel achteruit en restauraties kosten veel geld. De gemeente heeft toegezegd conserverende maatregelen te nemen.

Ons kandidaat bestuurslid René Siemens heeft de situatie bekeken en een oplossing voorgesteld zoals op bijgaande schets van zijn hand is te zien. Het idee is om de torens geheel in het water te zetten door de kasteelgracht een stukje uit te breiden. Daarmee kan tevens een uitstort van een oud toilet in de muur weer zichtbaar gemaakt worden. We zijn met de gemeente in gesprek om te zien of dit een haalbare kaart is.



Muurreclame hoek Hoogstraat/Molenstraat

Sinds november 2012 is op de hoek van de Molenstraat en de Hoogstraat in Wageningen weer te zien welke muurreclames zich daar een eeuw geleden ter hoogte van de eerste verdieping hebben bevonden. Vele jaren was de oorspronkelijke, vervaagde, belettering verborgen achter een pleisterlaag. Door de vervanging van deze muur dreigde het oorspronkelijke straatbeeld verloren te gaan.



De muurreclame tijdens de restauratie

Op initiatief van bouwhistoricus Bart van Aller, lid van Wageningen Monumentaal, is de oude reclame minitueus gedocumenteerd. Met medewerking van de eigenaar, en met behulp van een bescheiden gemeentelijk fonds, is op de nieuwe muur door restauratieschilder Bart Oost uit Kampen de oude reclame opnieuw aangebracht. De firma Steigerland (Corno van Manen) te Wageningen ondersteunde dit project. Ook Wageningen Monumentaal gaf een bijdrage. Bart van Aller pleitte in zijn rubriek Stadsgeheimen in De Veluwepost van 1 augustus 2008 voor een zorgvuldige omgang met dit erfgoed. De stichting Tekens aan de wand is reeds jaren op dit gebied actief, de publicatie Tekens aan de wand (Nijhof, Havelaar e.a., Trichis Publishing) is in de boekhandel verkrijgbaar. Hieronder een passage uit Van Aller's tekst:

Buiten de beperkte reclame in de krant ontstond rond 1900 de buitenreclame, een beproefd middel om een winkel of bedrijf aan te prijzen. Het maken van muurreclames werd een groot werkgebied waarvoor zelfs gespecialiseerde reclameschilders, opleidingen en boeken met voorbeeldletters bestonden. Tussen 1900 en 1940 bereikte de geschilderde reclame zijn hoogtepunt. Helaas is het aantal geschilderde buitenreclames de afgelopen jaren in Nederland sterk afgenomen. Vaak ook werden ze gewoon overgeschilderd, waardoor ze juist goed geconserveerd werden!

Op diverse oude ansichten van Wageningen zijn muurreclames te zien. Zo adverteerde de bekende "Scholtens Volksdrogisterij" in de Hoogstraat met: Drogerijen, Chemicaliën, Verfwaren, Vernissen, Kwasten en Penseelen. Donkere kamer, ingang om den hoek. Van al die reclames zijn er bij mijn weten drie gespaard gebleven. Eén in de Bevrijdingsstraat boven schoenwinkel Giessen, een in de Bergstraat bij Van Woerekom en toch de meest bijzondere op het pand Molenstraat/hoek Hoogstraat 80. Hier is een voor Nederland unieke rechthoekig gepleisterde muurreclame uit begin 1900 bewaard gebleven die op zijn beurt weer bestaat uit acht aparte vlakken met voluten op de hoeken.

Begin 20e eeuw zat hier de zaak van S.W. Laarhuis "Au Louvre", magazijn van glas- en aardewerk en bovenal met "Steeds de nieuwste Souvenirs". Misschien zit deze tekst er ook nog onder. Waarschijnlijk is het initiatief om op deze muur vlakken te gaan verhurende heer Laarhuis zelf gekomen. Andere advertenties waren onder meer van W.A. Scheerder, Coiffeur, Sanders Eau de Cologne en natuurlijk reclame voor de zaak van Laarhuis zelf met een mooie afbeelding van een gasgloeilicht. Een Ansicht van ongeveer tien jaar later toont aan dat als men geen huur meer betaalde zijn of haar advertentie werd overgeschilderd. In tal van Nederlandse steden als Kampen, Utrecht, Den Haag en Deventer beleven deze reclame-uitingen een opleving en worden tal van muurreclames gerestaureerd door gespecialiseerde restauratoren en ook in aparte wandelroutes opgenomen.

Haarweg 12

Aan het einde van 2011 heeft onze vereniging op initiatief van voorzitter Roel Veelders bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) het voorstel ingediend om de proefboerderij Haarweg 12 (zie foto), behorend bij Fysiologie der dieren, de status van rijksmonument te verlenen. Dat voorstel werd goed gedocumenteerd, met een uitvoerige motivatie. Het betreft een boerderij in de geest van het Friese kop-hals-romp type, die in 1954 gereed is gekomen in traditionalistische stijl, met stallen en een

dienstwoning. De proefboerderij ligt in het plan Kortenoord met als intentie het gebouw in te passen en te behouden. Het geheel is echter niet beschermd en daardoor kwetsbaar. De proefboerderij is vooral qua exterieur nog zeer gaaf van karakter en herkenbaar gebleven.

We zijn blij dat de gemeente positief heeft gereageerd en geadviseerd op dit voorstel. De laatste stand van zaken is dat de Raad voor Cultuur, het adviesorgaan van de RCE, bezig is aan het opstellen van een advies over ons verzoek. We denken dat het advies positief zal uitvallen en dat geeft ons een goed gevoel.



Proefboerderij Haarweg 12

Stadswapens aan de Hoogstraat

Op het bolwerk van de Nudepoort, vlak naast de brug, en aan het andere einde van de Hoogstraat, in de kopgevel van het laatste huis, bevinden zich twee stadswapens. Deze dateren volgens de wapens zelf beide uit 1710. Ze zijn in 1732 al weer hersteld of vervangen door Torck. De historie daarna is onzeker, maar rond 1951 lagen ze opgeslagen in het stadhuis. Later, na het herstel van de stad en de Nudepoort, zijn ze geplaatst op de huidige locatie.



Vorig jaar waren de wapens er slecht aan toe, beschadigd en de kleuren vervaagd. Ons bestuurslid Bart van Aller trok aan de bel en de wapens zijn vervolgens fraai gerestaureerd, zoals op de foto's op de volgende pagina te zien is.

Op het Nudepoortwapen staat: *Deus est fortitudo spesque nostra*, dat betekent: God is onze hoop en kracht. Op het andere wapen staat: *Vires acquirit eundo*, dat betekent: Al gaande worden we sterker.

□